

Kõrgem Kunstikool Pallas
Tekstiiliosakond

**Jan Guillou teose “Kurjus” tõlgendus moekollektsioonis, kasutades samanimelise
lavastuse bännerit**

Lõputöö

Sigre Kodasma
Juhendaja: Kairi Lentsisus, MA

Tartu 2026

SISUKORD

SISSEJUHATUS.....	3
1 EELTÖÖ TEOSEGA „KURJUS“	4
1.1 Taustalugu.....	4
1.2 Jan Guillou „Kurjus“ kokkuvõte.....	6
2 KOLLEKTSIOON „ÜTLE.MATA“	8
2.1 „ütle.mata“	8
2.2 Töö bänneriga	8
2.3 Lapsepõlv ehk paps.....	13
2.4 Lootus ja pettumus.....	15
2.5 Kehastunud kurjus	16
2.6 Kättemaks	18
2.7 Vabanemine	19
3 MOEKOLLEKTSIOONI TEOSTAMINE.....	21
3.1 Visandite loomine ja töö mannekeenil.....	21
3.2 Lõiked ja paigutus bänneril.....	22
3.3 Õmblemine.....	23
KOKKUVÕTE	27
SUMMARY	29
KASUTATUD ALLIKAD	30
LISA 1. Märkmed tekstiraamatust ja noorteromaanist.....	31
LISA 2. Paberiga katsetused mannekeenil	39
LISA 3. Lapsepõlv ehk paps.....	41
LISA 4. Lootus ja pettumus.....	43
LISA 5. Kehastunud kurjus	44
LISA 6. Kättemaks	45
LISA 7. Vabanemine	47

SISSEJUHATUS

Olen kõrgelt hinnanud teatrit nii kaua, kui ma mäletan. Juba noores teismeeas käisin rohkesti teatris ning unistasin näitlejaks saamisest. Viimase kümne aasta jooksul olen teatriga tihedalt seotud olnud läbi erinevate töökohtade ning projektide. Olen olnud neli hooaeg Endla Noortestuudio liige, teinud riieturi tööd nii Endlas kui ka Vanemuises, olen neljandat hooaega publikuteenindaja Vanemuises, mänginud rolle erinevates lavastustes ning teinud kaasa mitmeid projekte ka lavastuste kunstilise poole pealt. Mind paelub see nii-öelda teatrimaagia – kuidas erinevad inimesed erinevatel ametitel töötavad ühise eesmärgi nimel, et tuua lavale üks lavastus. Kuidas näitlejad jutustavad iga päeva erinevaid lugusid läbi iseenda pakkudes publikule elamusi.

Kui mulle ühel etendusel lavale lavastuse „Kurjus“ PVC bänner saadeti, tekkis mul küsimus kas ja kuidas ma saaksin seda oma loomingus kasutada. Eestis on mitmeid teatreid, kes lavastuste reklaamimiseks PVC bännereid kasutavad, kuid informatsioon, mis nendest peale reklaamaja lõppu saab, on minimaalne. Omast kogemusest tean, et vahel kasutatakse neid näiteks järgmisel sündmusel seinakaunistusena või kaetakse võrkaedu privaatsuse loomiseks või seisavad need nii kaua laos, kuniks ruum otsa saab ja need minema visatakse. Mind aga huvitas, kas ja kuidas saab bännerit kasutada rõivadisainis – materjalil on kindlad omadused, mis dikteerivad suuresti selle kasutamist.

Lõputöö raames valmib viieosaline eksperimentaalne moekollektsioon „ütle.mata“. Kollektsiooni aluseks on Jan Oskar Sverre Lucien Henri Guillou (sündinud 17. jaanuaril 1944) poolautobiograafiline noorteromaan „Kurjus“ ning samal teosel põhinev Endla teatri lavastus „Kurjus“. Töö käigus loen läbi romaani, tekstiraamatu ning käin kaks korda lavastust vaatamas. Analüüsin kõiki kolme allikat ning panen kirja enda jaoks olulisema. Märkmete põhjal jaotan loo viieks eriilmeliseks osaks. Saadud osad tõlgin kujundikeelde, mis annavad sisendi rõivavormide loomisel. Protsessi käigus uurin, millised võimalused on läbi materjali konkreetset lugu edasi anda. PVC bänneril on kindlad omadused, mis seavad osaliselt piire ja samas annavad ka uusi võimalusi, mida tavalise kanga puhul ei ole. Lõputöö eesmärgiks on ühendada oma rätseposkused ning uurimus, kuidas PVC materjali kaudu lugu edasi anda, lähtudes selle omadustest ning konkreetse loo sisust. Valmiva moekollektsiooniga osalen ka 2026. aasta Mood-Performance-Tants moeetendusel.

1 EELTÖÖ TEOSEGA „KURJUS“

Selles peatükis annan ülevaate, kuidas ma jõudsin teoseni „Kurjus“, mis mind selle juures köitis ning miks otsustasin just selle teose oma lõputöö aluseks võtta. Lisaks teen lühikokkuvõtte romaani sisust, mis annab põgusa ülevaate loo olemusest. Antud lugu on aluseks valmivale kollektsioonile.

1.1 Taustalugu

Uurimistöö ja moekollektsiooni aluseks on Jan Guillou poolautobiograafiline noorteromaan „Kurjus“ ning samal teosel põhinev Endla teatri lavastus „Kurjus“. Esmakordselt puutusin ma antud tükiga kokku selle prooviprotsessis 2023. aasta novembris, mil õppeaine raames käisin proove visandamas. Juba tollest perioodist jäi see sel hetkel poolik lugu mulle meelde kui põnev ja tugeva sisuga tükk. 2024. aasta jaanuaris käisin ma antud lavastust vaatamas. Hästi lavastatud, tugeva näitlejatööga ning emotsionaalse sisuga tükk pakkus mulle suure elamuse, mis jäi mulle pikaks ajaks meelde.

Ühel Endla teatri peol oli kasutatud lavastuse „Kurjus“ välisfassaadi PVC reklaambännerit siseruumides seinakaunistusena. Bänneri kujundusel on minu sõbra ehk näitleja Nils Mattias Steinbergi lapsepõlve foto ning ma tegin nalja, et soovin seda endale. 2025. aasta septembris saadeti see mulle ühe etenduse järgselt lavale. Kui ma omale bänneri olin saanud, tekkis mul huvi, kuidas saan seda oma loomingus kasutada – eriti huvitasid mind bänneri kasutamise võimalused rõivaste õmblemise juures. Pikalt seisis see toanurgas ja ootas õiget aega/võimalust/ideed. Lõpuks jõudsin ideeni, et kasutada „Kurjuse“ bännerit eksperimentaalses rõivakollektsioonis oma lõputöö raames. Kuna antud lavastuse sisu kõnetas mind juba prooviprotsessis ning soovisin lõputöö teemat hoida kompaktseks, otsustasin kollektsiooni siduda konkreetselt romaaniga ning minna loosse süvitsi sisse.

Seega alustasin lõputöö protsessi Jan Guillou poolautobiograafilise noorteromaani lugemisega, sest soovisin saada põhjalikumalt ja detailsemalt ülevaadet loo sisust. Pealegi oli esmakordselt lavastuse vaatamisest möödunud juba üle kahe aasta. Nagu ikka, on lavastusest palju välja jäetud. Lisaks jõudis romaani sisu lavale läbi lavastaja Laura Jaanholdi prisma ning näitlejate Nils Mattias Steinbergi, Karl-Andreas Kalmeti, Carita Vaikjärve ja Janek Joosti loodud karakterite. Romaani lugemine andis mulle võimaluse tutvuda täpsemalt ja

detailsemalt loo sisuga ning lasi mul luua keskkonnast ja karakteritest oma kujutluspildid. Tükist välja jäänud, kuid raamatus esinenud sündmused aitasid veel rohkem mõista peategelase käitumist ning suurt soovi uueks eluks. Lõputöö kirjutamise algushetkest mängiti „Kurjust“ sel hooajal veel kahel korral. Otsustasin antud lavastust uuesti vaatama minna, et saada värske kogemus ning koguda inspiratsiooni. Nii romaani lugedes, kui ka tükki vaadates tegin endale märkmeid, mis olid aluseks kollekttsiooni loomisel. Etendust vaatamas käies oli probleemiks see, et etenduse ajal märkmete tegemine muutis fookuse hüplikuks – kord keskendusin tükile, kord üritasin kiiruga märksõnu paberile kirjutada. Sellest tulenevalt käisin etendust ka teist korda vaatamas ilma, et märkmeid kirjutaksin ning saaksin vahetu elamuse. Kuna tüki ajal kiiruga kirjutatud märkmed jäid kohati segaseks või ei olnud loetavad, lugesin läbi ka tekstiraamatu. Tekstiraamat on teatris kasutatav osaraamat, mis sisaldab näidendi teksti ning mille abil näitlejad rolle õpivad. Minul õnnestus lugeda näitlejal kasutusel olnud tekstiraamatut, mis tähendas, et lisaks lavastuse tekstile on seal kirjas ka näitleja märkmeid ning lavastaja suunavaid sõnu. Ka tekstiraamatut lugedes panin enda jaoks kirja olulisemad märkmed.

Seega tööprotsessi käigus lugesin läbi noorteromaani, tekstiraamatu ning käisin lavastust kaks korda vaatamas. Kõiki allikaid analüüsisin ning panin enda jaoks kirja olulisemad laused, lõigud, märkmed (LISA 1). Peale märkmete koondamist oli selgesti näha, millised sündmused ja/või emotsioonid hakkavad korduma – tähendab neid pean oluliseks. Märkmete põhjal jaotasin loo sisu viieks eriilmeliseks osaks – LAPSEPÕLV ehk PAPS, LOOTUS ja PETTUMUS, KEHASTUNUD KURJUS, KÄTTEMAKS ning VABANEMINE. Antud osad kajastavad peategelase elu lapsepõlvest kuni põhikooli lõpetamiseni. Kollektsoon annab edasi lugu, kuid ma ei soovi, et see oleks liiga täpselt ja kindlaid olukordi kirjeldav. Tegu on küll vägivallavastase teosega, kuid selle välja toomiseks esineb loos mitmeid sündmusi, mis kajastavad võigast vägivalda. Minu eesmärk on üldine loo sisu edasi anda ilma, et ühegi kollekttsiooni aluseks oleks konkreetne vägivallajuhtum.

1.2 Jan Guillou „Kurjus“ kokkuvõte

„Kurjus“ („*Ondskan*“) on 1981. aastal ilmunud poolautobiograafiline noorteromaan, mis põhineb Jani enda lapsepõlves kogetud kooli- ja koduvägivallale. „Kurjust“ peetakse üheks mõjukaimaks vägivallavastaseks teoseks ning see on võitnud mitmeid auhindu. 2003. aastal romaani põhjal valminud linateos kandideeris parima võõrkeelse filmi Oscarile ning teose põhjal valminud lavastust on saatnud suur edu nii Rootsis, teistes Põhjamaades kui ka mujal maailmas. Romaan ilmus eesti keeles 2000. aastal. (Sova, 2023)

Noorteromaan „Kurjus“ on lugu Erik Pointist – 14 aastasest poisist, kes soovib tema elus aset leidvast vägivallaringist välja astuda. Erik on juba lapsest saadik pidanud taluma koduvägivalda. Tema isa on sadist, kes oma poega iga asja eest strateegiliselt peksab – kõik kodus leiduvad esemed muutuvad peale õhtusööki relvadeks. Selle käigus õpib Erik toime tulema vägivalla ja valuga ning saab väga teadlikuks sellest, kuidas vägivald inimese teadvusele mõjub. Ka Erik ise on juba väiksest peale kõiki peksnud, nendega kakelnud, käinud vargil jms.

Kaheksandas klassis visatakse ta ebasobiliku käitumise tõttu koolist välja. Minnes Stjärnsbergi internaatkooli, loodab ta uuele algusele, kus minevik ja vägivald jäävad seljataha. Uues koolis on ta uus inimene, kus keegi ei tea temast midagi. Paraku ootab teda ees vastupidine olukord, kus gümnasistid ehk gümnaadid ja Nõukogu „seltsimeheliikluse“ nooremaid kasvatavad läbi reeglite, arestide, karistustööde, hirmutamise, mõnitamise, julmuse, vaimse ja füüsilise vägivalla ning muu taolise. Põhikooliõpilastel ehk põhikoolikatel ei ole õigust vastu hakata ega vägivalda kasutada, nad peavad alluma ja käskedele täitma. Kohati kasutavad vanemad õpilased nooremate peal leebet vägivalda lihtsalt lustimise eesmärgil ja „võimu“ näitamiseks. Selline ebaõiglus aga Erikule ei sobi. Isegi kui ta on lubanud vägivallast eemale hoida – ta lausa jälestab seda – lõppeb asi sellega, et ta kutsutakse ruutu. Ruut on viis kord kuus meetrit betoonplats, kus kõik on lubatud. Ruudus võivad ka põhikooli omad vastu lüüa.

Tänu vägivalla keskel kasvamisele oskab ta kakelda. Kui ta on ruudus läbi peksnud kaks aseprefekti, jäetakse ta rahule, kuid terror jätkub ta ainukese ja parima sõbra Pierre Tanguy peal. Koos üritatakse intelligentselt ehk ilma vägivallata vägivallale vastu hakata, kuid see ei anna tulemusi. Olukord muutub ainult hullemaks, Nõukogu läheb järjest julmemaks, kuniks Pierre koolist lahkub, sest ta ei pea enam vastu. Erikul aga ei ole

võimalust lahkuda – ta peab Stjärnsbergis põhikooli lõpetama. Nii otsustab ta kõigile kätte maksta ning hakkab neid ükshaaval salaja läbi peksma. Teda kardetakse ja „võim“ on tema käes, kuid sisimas loodab ta sellest ringist pääseda. Erik lõpetab heade õpitulemustega põhikooli, ainult käitumishinne on D. Stjärnsbergi koos gümnakate ja Nõukoguga pole tema jaoks enam olemas. Koju naastes tahab isa talle juba esimesel õhtul peksa anda kehva käitumishinde pärast. Isa arvab, et ainult läbi vägivalla saab inimest kasvatada ja talle mõistust pähe peksta. Sel hetkel otsustab poiss, et sellega on kõik ning astub esimest korda elus ka oma isale vastu nii, et see ka toimib ning paneb mehe hirmu tundma ja vaikima. Erik on lõpuks vägivallaringist välja astunud.

2 KOLLEKTSIOON „ÜTLE.MATA“

Selles peatükis avan pealkirja „ütle.mata“ tähendust ning toon välja kollektsiooni viis eriilmelist osa. Kirjeldan viimaste sisu ning kajastan olulisi teemaga seotud märkmeid. Tabelite abil toon välja, millised on olulised märksõnad ning millised märksõnad võtan aluseks rõivavormiga töötamisel. Lisaks uurin, kuidas ja mis viisil on võimalik töötada PVC bänneriga – millised omadused sellel on ja kuidas neid omadusi kasutada rõivadisainis.

2.1 „ütle.mata“

Kollektsiooni pealkirjal „ütle.mata“ on nii konkreetne kui ka kaudne seos teosega. Romaan on küll vägivallavastane teos, kuid selles loos esineb rohkesti võikaid vägivallastseene. Kui Erik Stjärnsbergi internatkooli läheb, ei tea ta, milline „seltsimehelik“ kasvatus teda ees ootab. Gümnaasistid ja Nõukogu kasvatavad nooremaid läbi reeglite, arestide, karistustööde, hirmutamise, mõnitamise, julmuse, vaimse ja füüsilise vägivalla ning muu taolise. See on lugu, millest väljaspool kooli territooriumi ei räägita – isegi siis, kui haiglasse viidud läbi pekstud õpilased kahtlusi äratavad. Ka õpetajad ei ütle midagi – nad teevad näo nagu nad ei näeks ega kuuleks mitte midagi. Ka Eriku lapsepõlves kogetust ei räägi keegi, poiss pidi kõik endasse matma ja sellega hakkama saama. Kaudselt tähendab pealkiri seda, et (kodu)vägivalda on meie ümber palju – see on asi, millest ei räägita, kuid mille vastu tuleb võidelda. Asi, mis jääb tihti välja ütle mata, kuid mis jätab inimestesse sügavaid jälgi.

2.2 Töö bänneriga

Saades kingituseks bänneri, tekkis huvi, kuidas saaksin seda enda loomingus kasutada. Varasemalt olin teadlik sellest, et Eestis on bänneritest erineva tegumoega kotte tehtud – näiteks teeb Eesti Noorsooteater (endine NUKU) bänneritest erinevaid seljakotte, pinaleid, kotikesi jms (Facebook, 2024, *Eesti Noorsooteater*). Reet Aus koostöös PÕFFi ja Comdecoriga tegid tekstiilist reklaambänneritest samuti erinevas suuruses ja tegumoes bänneritest kotte (PÕFF, 2025). Mina soovisin bännerit kasutada just rõivaloomes. Selleks avanes ideaalne võimalus lõputöö kontekstis.

Tegu on lavastuse „Kurjus“ PVC bänneriga, mis rippus reklaamperioodil Endla teatri välisfassaadil (Foto 1). Originaalis on Endla reklaambännerite suurus 7,5x2,5m. Kuna „Kurjuse“ bännerit on kasutatud üritusel seinadekoratsioonina siseruumides, siis on seda lõigatud väiksemaks. Kinkimise hetkel olid selle mõõdud 5x2,2m. Endla bännerid on prinditud Tallinnas Metroprintis. Tegu on PVC võrguga, mis on õhku ja valgust läbi laskev ning sobib hästi reklaamplakatiteks suurtele pindadele välitingimustesse (Metroprint, 2018).

Foto 1. „Kurjuse“ bänner Endla välisfassaadil (paremal). Foto: Koidu Pilve

Lõputöö eesmärk on uurida, kuidas materjali kaudu konkreetset lugu edasi anda, kasutades antud PVC bännerit. Sellel materjalil on mitmeid omadusi, mis muudavad tööprotsessi keerukaks ja samas mitmeid omadusi, mis võimaldavad läheneda rõivavormide loomisele hoopis teise nurga alt. Tööprotsessi alustasin materjali omadustega tutvumisega ning katsetuste tegemisega.

Bänneri omadused, millest lähtun kollektsiooni loomisel:

- Bänneri ühes servas on metallist kinnitused ehk öösid. (Foto 2)
Originaalis on kinnitused kahe külgmise serva peal, kuid kinkimise hetkel oli seda ühest küljest ja alumisest servast väiksemaks lõigatud ehk öösid olid ainult vasakul küljel.
- Ühel pool on trükitud pilt, teine pool on valge. (Foto 2)

Bänneri kujundusel on näitleja Nils Mattias Steinbergi lapsepõlve foto. Ma ei soovi, et näitleja oleks ära tuntav, kuid looga haakub hästi silmade motiivid pildil, mida kasutan ühe komplekti juures.

- Materjali on võimalik õmblusmasinaga õmmelda. (Foto 2)

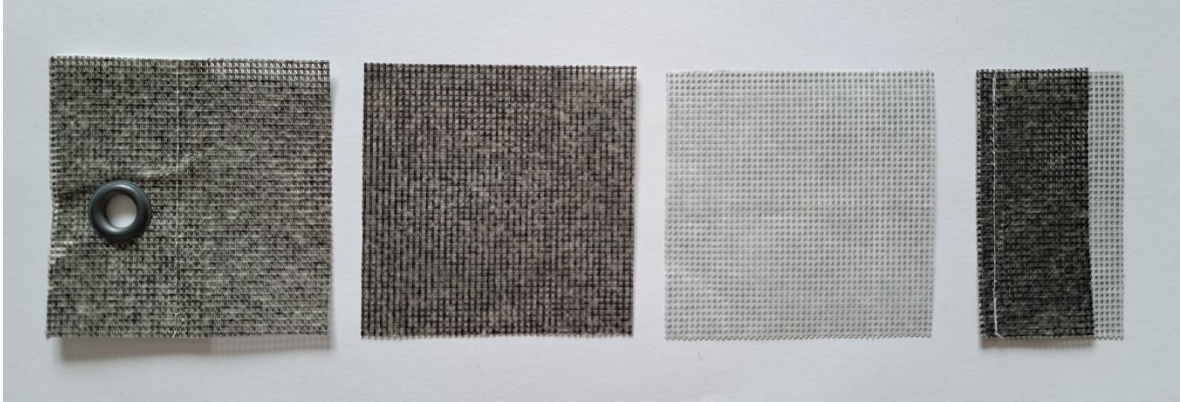

Foto 2. Vasakult: õösid, trükitud külg, valge külg, õmblemine

- Materjal ei hargne. (Olenevalt lõike täpsusest ja teravusest võib servadest eralduda üks kuni kaks peenikest riba kuni järgmise võrgu kohani. Diagonaallõike puhul saab materjali serva „karvastada“.) See võimaldab jätta õmblusvarud töötlemata. (Foto 3)
- Materjali ei saa rebida. (Rebides võib materjal deformeeruda, kuid see ei rebene. Diagonaallõike puhul on „rebenemise“ efekt suurem, kuid tegelikult lihtsalt lühemad ribad muudavad oma asukohta, aga ei katke.) (Foto 3)
- Materjal ei veni mitte üheski suunas.

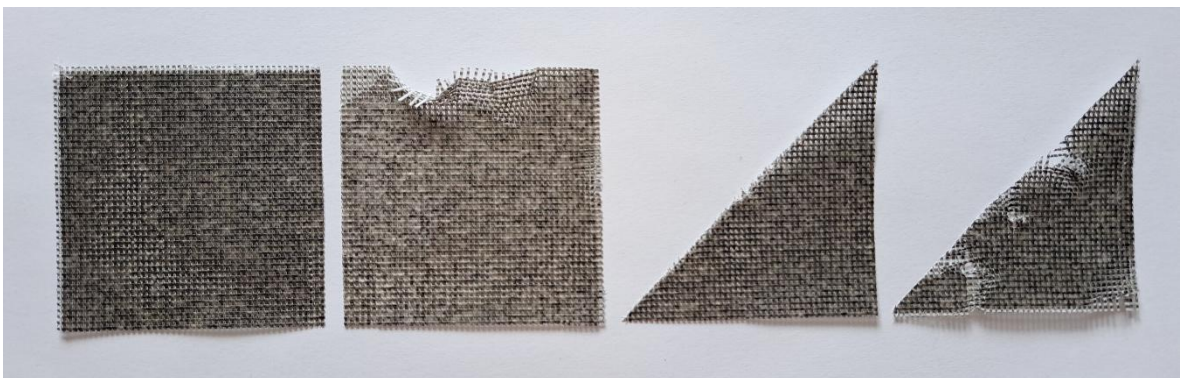

Foto 3. Vasakult: materjal ei hargne, materjali rebimine; diagonaalne materjal ei hargne, diagonaalse materjali rebimine

- Materjali saab kortsutada, kuid kortsud jäävad õrnad. Materjali saab ka voltida, kuid voldid jäävad õrnad. (Foto 4)
- Materjal hoiab kuju – saab välja lõigata kujundeid, mis jäävad püsima. (Võrdluses – tavaline kangas ei hoiaks kuju ja/või hakkab hargnema.) (Foto 4)

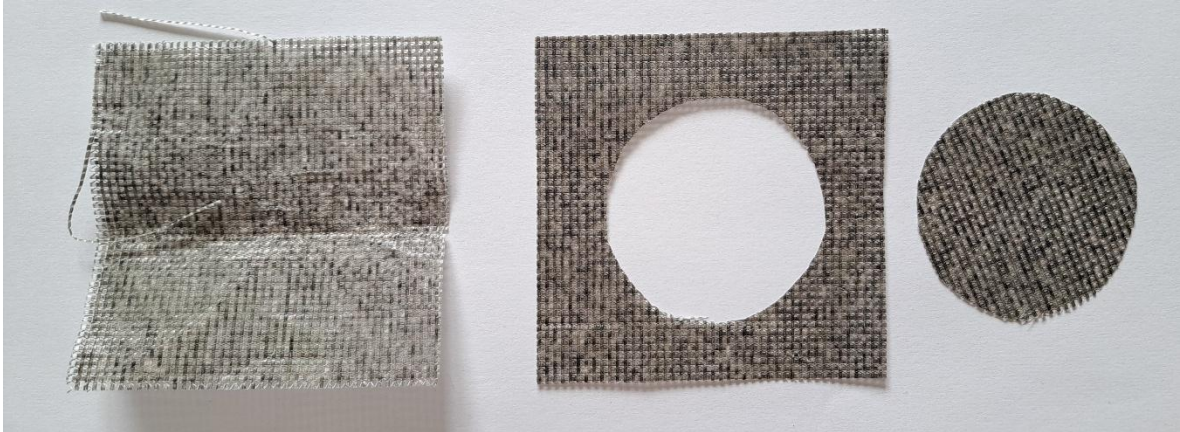

Foto 4. Vasakult: materjali kortsutamine ja voltimine, materjalist kujundi välja lõikamine

- Materjali näiteks kääridega kraapides tuleb maha pealmine värviline kiht, kiud eralduvad üksteisest, materjali jäikus ja korrektne kude kaob. (Foto 5)
- Lõhkudes peeneniidilist võrku, on võimalik materjali lahti harutada. Peeneniidiline võrk hoiab koos jämedamaid koe ja lõime ribasid. (Toimib materjali servas, kuid mitte materjali keskel.) (Foto 5)

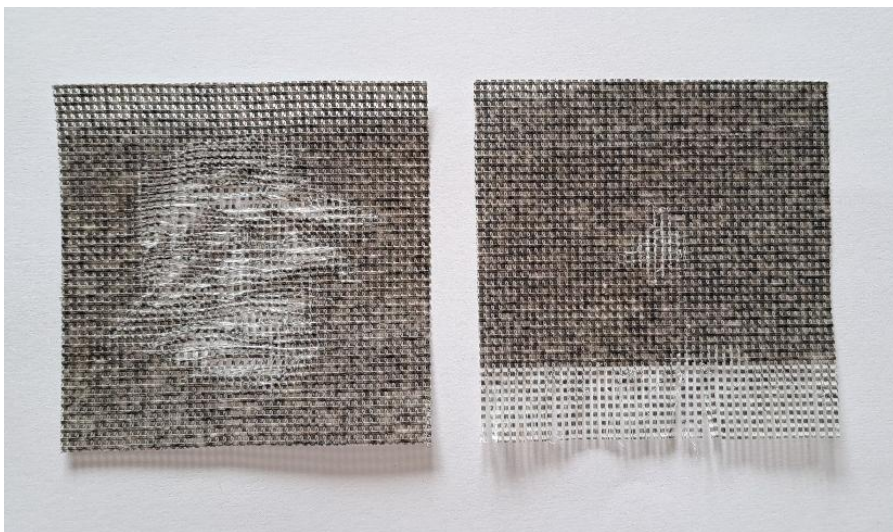

Foto 5. Vasakult: materjali kääridega kraapimine, võrgu lõhkumine

- Materjali soojendamisel muutub see pehmeks, hakkab sulama ning kokku tõmbuma. Soojas olekus on võimalik materjali voltida, kortsutada, manipuleerida ning jahtudes jääb see vormi hoidma. Ühte kohta kuumutades sulab materjali auk, materjal võib süttida ning põleda. Kuumtöötlemise (näiteks triikraua) ja jahtumise abil on võimalik materjali manipuleerida – näiteks on võimalik materjali voltida. (Foto 6)

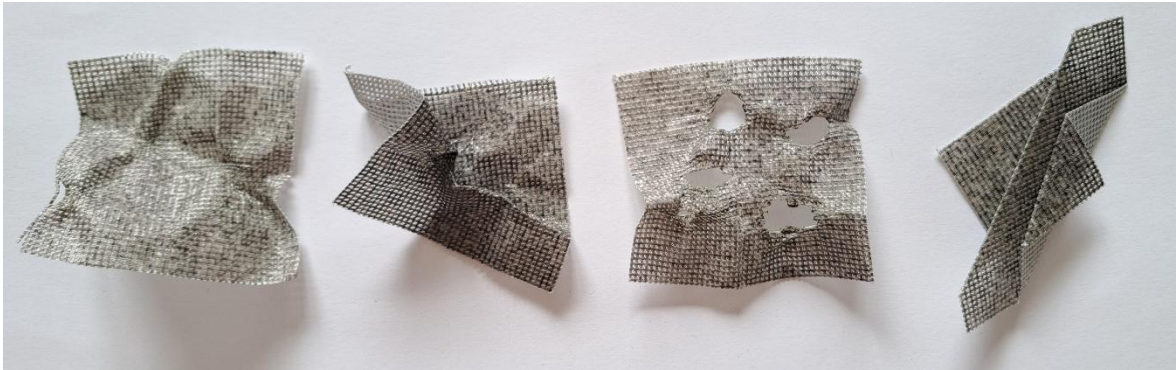

Foto 6. Vasakult: sulatamisel kokku tõmbumine, materjali kortsutamine soojas oleks, sulamisel tekkivad augud, kuumtöödeldud voldid

- Materjal paistab läbi, laseb valgust läbi. (Foto 7)

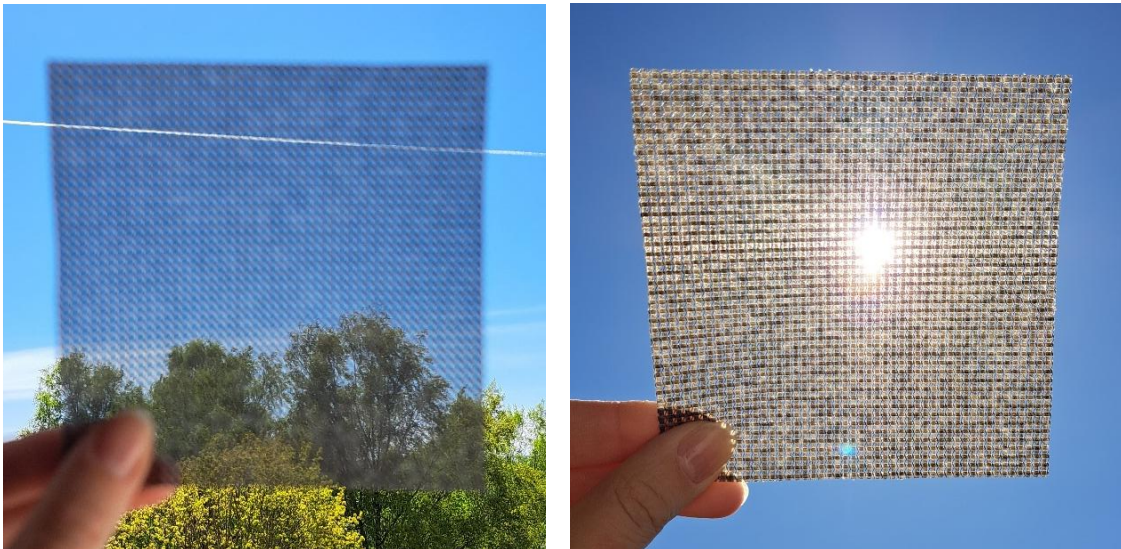

Foto 7. Vasakult: materjal paistab läbi, laseb valgust läbi

- Materjal on jäik. Saab luua ruumilisi geomeetrilisi kujundeid ilma, et materjali peaks töötleva/tugevdama. (Foto 8)

Foto 8. Ilma materjali töötlemata loodud ruumiline kujund - oga

PVC bänner on küllaltki keeruline materjal, mida rõivaloomes kasutada, kuid eksperimentaalses moekollektsioonis on võimalik materjali omadused enda kasuks tööle panna ja luua lahendus, mis tavakanga puhul võimalik ei oleks. Kuna soovin kollektsioonis näidata bänneri mitmekülgseid kasutusvõimalusi, on eesmärk iga komplektis kasutada ühte peamist omadust, mida toetavad teised omadused.

2.3 Lapsepõlv ehk paps

Erik pidi kannatama koduvägivalda juba lapsest saadik. Sadistist isa peksis teda igal põhjusel ja iga kodus leiduva esemega. Väikevend jäi aga alati puutumata, teda isa hoidis. Läbi koduse vägivalda ja isa käitumise õppis Erik toime tulema vägivalda ja valuga ning sai teadlikuks, kuidas vägivald inimese teadvusele mõjub. Erik jälestas vägivalda, ta tahtis sellest pääseda. Samas kartis ta oma isa ning ei julgenud talle vastu hakata. Ka Eriku ema kartis oma meest ja ei astunud poja kaitseks välja – peksmise ajal nuttis ema köögis ning hiljem pesi poja haavu.

Märkmed tekstiraamatust ja romaanist:

- Kui paps peksmise lõpetas, sirutas ta mulle käe: „Jälle sõbrad?“ Kui ma kätlemisest keeldunud oleks, tuleks nahatäis kordamisele. „Jälle sõbrad,“ vastasin.
- Kõigest paarkümmend sekundit ja siis on kõik möödas. Ja ma pääsen nutmisest – nuttu sai tagasi hoida ainult nii kaua, kui jaksasid hinge kinni hoida.
- EMA: Ma ei teadnud ikka veel, et ma abiellusin sadistiga!

Aga vähehaaval... esmalt väiksed asjad... vastu näppe löömine, müksud, kähmlemine. Siis tülid, kingalusikas, riidehari, piits...“Distipliin.“

- /.../ kus ma ujuhin selleks, et mitte mõelda papsile, et olla kuskil ilma olemata.
- PIERRE: ...see on täiesti haige, mis su isa... teinud on. See ei ole normaalne. Ma ei oska... midagi öelda.

Kõigest saab vaenlane. Iga ese võib haiget teha.

Aga... mõnikord ma mõtlen, et probleem ei ole aatompomm, probleem on inimese süda.

- ERIK: Ma õppisin löökide eest kõrvale põikama enne kui lugema. Ma olin laps, ma tahtsin sülle, sina andsid mulle peksa.

Antud komplekti juures võtan aluseks hirmu. Hirmu isa, peksu, vägivalda, valu ees. Hirmu, mis peegeldub silmades. Üheks komplektis peamiseks kasutatavaks omaduseks on bänneri kujundus/pilt. Kuna bänneril on näitleja Nils Mattias Steinbergi lapsepõlve foto, on võimalik kasutada pildil olevaid silmi. Samas ei soovi ma, et näitleja oleks äratuntav – seega kasutan ainult pooleks lõigatud silmade motiive ilma muude näo osadeta. Kollektiooni juures ei soovi ma kajastada konkreetseid sündmusi, seega ei soovi ka, et kollektiooniga seostataks näitlejat, kes mängib Endla teatri lavastuses Erikut.

Peksust jäävad kehale jäljed – sinikad, armid. Erik oli ka ise peksma hakanud. Sellest sai ema aru tänu armidele ta sõrmenukkidel. Need jäljed võtan aluseks kujundi valikul – kolmnurk, lainetavate servadega kolmnurk. Kuna hirm ümbritseb loo tegelast, kasutan inimfiguuril nii esi- kui ka tagakülje.

Tabelis toon täpsemalt välja tekstiga seonduvad märksõnad, mis on aluseks kollektiooni komplekti märksõnade valikul. Komplekti jaoks valitud sõnad on inspiratsiooniks visandite loomisel (Tabel 1).

Tabel 1. Lõputöö autori valitud tekstiga seonduvad ning kavandamisel aluseks võetud märksõnad komplekti „Lapsepõlv ehk paps“ juures

Tekstiga seonduvad märksõnad	Märksõnad komplekti jaoks
- regulaarne, süsteemne peks kodus - harjumine peksu ja valuga - teadmised peksust - armid, vereplekid, haavad, sinikad - sügavad jäljed/mineviku jäljed - peksuhirm isa ees; hirm peegeldub silmades, õudust täis silmad, nutetud silmad	- armide „laigud“, füüsilised jäljed kehal - rebenenud, kahjustatud materjal - sügavad jäljed – kihiline materjal - konkreetne kuju, riskülik - bänneri kujundus/pilt – silma motiiv, hirm peegeldub silmades

2.4 Lootus ja pettumus

Kui Erik kaheksandas klassis koolist välja visati ebasobiva käitumise tõttu, tekkis tal uude kooli minnes lootus. See oli võimalus vabaneda minevikust ja vägivallast. Uus kool pidi tähendama uut algust. Pettumus oli aga suur, kui selgus, et uues koolis on gümnaasiumi õpilaste ehk gümnaakate ja Nõukogu poolt kasutusel „seltsimehelik“ kasvatus. See tähendas seda, et nooremad õpilased pidid alluma vanematele. Erikule ei meeldinud selline ebaõiglus, ta ei tahtnud sellele alluda. Kuigi Erik oli lubanud vägivallast eemale hoida, kutsuti ta siiski ruutu. Ruut oli viis korda kuus meetrit betoonplats, kus kõik oli lubatud ning ta pidi lõpuks ikkagi kaklema. Ta oli jälle sinna vägivalla ringi tagasi kistud. See raskustunne oli jälle tagasi tulnud.

Märkmed tekstiraamatust ja romaanist:

- ERIK: Ema rääkis ja ma tundsin, kuidas see lootusetuse tunne, mis mind koju tulles ümbritses, hakkas kaduma, kuidas midagi mu sees muutus.
Seal oleksin ma uus inimene, seal ootaks mind uus elu.
- /.../ vabadusele lähemale, minevikust eemale. Ma uskusin, et võin tõesti õnnelik olla. Mind ootas uus elu.
- Ei mingit kampa, ei mingit papsi, ei mingit vägivalda, isegi mitte kaklevaid õpetajaid. Ma ei pidanud enam kaklema, valged armid, mis mu sõrmelukke katsid, olid vaid mineviku märgid. Ma olin uus inimene, mul oli uus elu.
- Keegi ei pidanud temast midagi teadma ning ta ei pidanud kunagi ühtegi klassivenda lööma. Kuna nad temast midagi ei tea, pole tal enam kunagi vajadust kakelda, selleks ei pidanud enam ilmaski põhjust olema.
- ERIK: See kõik paistis olevat peaaegu liiga hea selleks, et olla tõsi!
PIERRE: See kõik oligi liiga hea, et olla tõsi. Ma vihkasin peaaegu iga hetke, mis ma Stjärnsbergis veetsin!
- ERIK: Vägivallaga pidi ju lõpp olema, ometi tundus see nüüd jälle ainus lihtne pääsetee.

Antud komplekti juures võtan aluseks lootuse ja pettumuse – kaks kontrastset poolt. Kuna pettumuse tunne tekib aeglaselt ja läheb ajas intensiivsemaks, kasutan bänneri omadustest sulatamist. Kui materjali õrnalt kuumutada, hakkab see vaikselt sulama ja kokku tõmbuma. See sümboliseerib kasvavas vihas lihaste pingule tõmbumist. Soojas olekus saab materjali näiteks kortsutades vormida ning jahtudes jääb see kuju hoidma. See sümboliseerib

kasvavat viha tunnet. Vägivald lõhub inimest nii füüsiliselt kui ka vaimselt – kui ühte kohta liialt kuumutada, sulab sellesse auk, materjal võib ka süttida. Lootust sümboliseerib hele värv, pettumust tume. Inimfiguuriga võrreldes on lootus üleval – ülakehal, pettumus alla – jalal. Jala ümber olev kujund on ruut – ainuke kord (peale kättemaksu), kui Erik koolis vägivaldada kasutas, oli ruudus.

Tabelis toon täpsemalt välja tekstiga seonduvad märksõnad, mis on aluseks kollektsiooni komplekti märksõnade valikul. Komplekti jaoks valitud sõnad on inspiratsiooniks visandite loomisel (Tabel 2).

Tabel 2. Lõputöö autori valitud tekstiga seonduvad ning kavandamisel aluseks võetud märksõnad komplekti „Lootus ja pettumus“ juures

Tekstiga seonduvad märksõnad	Märksõnad komplekti jaoks
- lootusetuse tunne hakkas kaduma - uus kool, uus inimene, uus elu - vabadusele lähemale, minevikust eemale - algul vaimustus, siis pettumus - uues koolis „seltsimehelik“ kasvatus - pettumus on suur, et jälle peab kaklema - kerguse ja ilu seest tagasi valu sisse	- pooldumine - lootus uuele elule – suunaga üles - pettumus – suunaga alla, raskustunne - hele ja tume, kergus ja raskus, üleval ja all - bänneri valge pool vs prinditud pool - bänneri sulatamine, kokku tõmbumine, augud – vaikselt tekkiv pettumus, mis läheb järjest suuremaks, hakkab inimest lõhkuma

2.5 Kehastunud kurjus

Põhikooli direktor karjus Erikule näkku, et tema on kehastunud kurjus. Aga see oli vale. Erinevalt isast ja Silverhielmist (Nõukogu pealikust) tahtis Erik sellest vägivallast vabaneda. Sama ei saanud aga isa ja Silverhielmi kohta öelda. Nemad olid teadlikult julmad ja vägivaldsed ning kasutasid seda teiste peal. Isa peksis Erikut õhtuti peale õhtusööki regulaarselt ja süsteemselt ning kasutas erinevaid esemeid relvana. Silverhielm oli aga elajas ning valmis isegi lõpuni minema, et saavutada „võim“ kõige üle.

Märkmed tekstiraamatust ja romaanist:

- „Sa oled k e h a s t u n u d k u r j u s, sinusugused tuleb ä r a h ä v i t a d a!“ möirgas direktor.
- Kas kurjus on selle inimese sees, kes kurja teeb? Või selle sees, kes kurja küll ära kannatab, aga siis veel kurjemalt kätte maksab?

- Ruut. See oli viis korda kuus meetrit läbimõõduga kõva ja krobeline betoonist plaat, lahtiste betoonterakestega kaetud.
- ERIK: Nii et nüüd ma pidin ikkagi kaklema. Ja mitte niisama natuke, vaid täie jõuga. Ja kas polnud see siiski ka minu õigus? Ma ei läinud mitte näitama, et kannatan peksu välja. Ma läksin sinna õigluse eest võitlema.
- PIERRE: Nüüd oli tal koolis täielik võim ja see tähendas sõda.
- ERIK: Kaks neljateistaastast poissi, lapsed, pimedas toas, hirm südames värisemas. ...mõistus kinnitas, et alistumine on vajalik ja tunded väitsid, et see on võimatu.
- PIERRE: Me olime jõudnud punkti, kus samamoodi edasi minna oleks olnud mõeldamatu.
- PIERRE: Miks ma peaksin kuulama sinusuguse elaja sõna?
- Silverhielm oli inimene ning pidi põhimõtteliselt suhtuma teistesse inimestesse kui võrdseisse, niisiis mitte söödavaisse röövloomadesse. Silverhielm polnud ju rumal, tema oli ainult julm. Üsna intelligente ja julm.
Kurjus pidi nähtavasti pesitsema ajus ja ei kuskil mujal. /.../ Silverhielm oli teadlikult ja intelligentselt kuri. Aga miks ta seda oli?
- Niisiis oli Silverhielm julm, tema oli kurjuse kehastus.
Aga m i k s ta seda oli? Kas seesuguseks sünnitakse? Või tuli see sellest, et ta oli lapsena palju peksa saanud? Polnud mingi seletus, et ta oli nii- ja nii kaua Stjärnsbergis käinud ja saanud siin keskkonnakahjustusi.

Antud komplekti juures võtan aluseks tegelase Otto Silverhielmi (Nõukogu pealiku), kes on teadlikult julm. Ta on valmis minema kasvõi lõpuni, et „võim“ oleks tema käes. Teda kardetakse ning temast soovitakse eemale hoida. Just eemale ajav on komplekti juures peamiseks märksõnaks. Vormikeeles on see terav, nurklik. Bänner on jäik, see hoiab vormi ilma seda töötlemata ning sellest on võimalik luua ruumilisi kujundeid. Teravaks ohtlikuks kujukse antud komplekti juures on oga. Nii nagu vägivald lõhub inimest, lõhuvad ogad musta kangast seda läbides. Vägivald muudab inimesi tihti kellekski, kes nad ei ole – see annab aluse rõivaste kuju muutmiseks. Vägivald võtab Otto Silverhielmi vaikselt üle ning ta jääb vägivallaringi lõksu. Seda sümboliseerib nii jalga kui ka keha üle võttev ning ümber keha asetsev bänner. Selle jäikus ei lase bänneril langeda nagu tavaline kangas, see hoiab oma vormi, muudab kuju, inimest. Kasutan erineva suurusega tükke, mis sümboliseerivad seda, et vägivalda esineb nii vaimsel kui ka füüsilisel kujul ning on varieeruva suurusega.

Tabelis toon täpsemalt välja tekstiga seonduvad märksõnad, mis on aluseks kollektsiooni komplekti märksõnade valikul. Komplekti jaoks valitud sõnad on inspiratsiooniks visandite loomisel (Tabel 3).

Tabel 3. Lõputöö autori valitud tekstiga seonduvad ning kavandamisel aluseks võetud märksõnad komplekti „Kehastunud kurjus“ juures

Tekstiga seonduvad märksõnad	Märksõnad komplekti jaoks
- raev, pulbitsev viha, julmus - vaimne ja füüsiline vägivald, peksab nagu hullumeelne - „võim“ – kas nad arvasid, et keegi pole milleski süüdi? See pole mingi mäng. See ületas kõik julmuse piirid. - elajas, metsistumine, loomastumine, ohver kui saak	- terav, ohtlik, eemale ajav – ogad - suur, rusuv vägivallaring – ümber keha - metsik, sõjakas, elajaks muutumine – vägivald muudab inimest kellekski, kes ta olla ei taha - bänner on jäik - bänner hoiab vormi ilma, et seda töötlemata peaks – ogad

2.6 Kättemaks

Peale Eriku esimest ja ainukest kaklust ruudus kardeti teda ning ta jäeti rahule. Tema allutamiseks hakati piinama Eriku parimat sõpra ja toakaaslast Pierre'i. Pierre üritas intelligentselt ilma vägivallata vastu hakata, vägivallaga vastu hakata, kuid ühel hetkel ta ei pidanud enam vastu. Ta lahkus koolist. Erikul aga seda võimalust ei olnud. Ta pidi Stjärnsbergis põhikooli lõpetama. Ta tundis ennast kehvasti, et ei suutnud oma sõpra kaitsta ning lubas Pierre'i eest kätte maksta. Salaja, maski taha peidetuna, hakkas ta ükshaaval Nõukogu liikmeid läbi peksma.

Märkmed tekstiraamatust ja romaanist:

- PIERRE: ... Ma ei pidanud enam vastu... Ära mõtle, et ma olen arg. Ma üritasin senikaua, kuni suutsin.
ERIK: ... Ma ei olnud suutnud oma parimat sõpra kaitsta, olin lasknud teda alandada ja peksta ja mitte tema eest välja astunud. Ma olin läbi kukkunud.
- *Kurjuse vastu p e a b võitlema. Seda tuleb teha alati, ei saa öelda, et ma teen seda mõni teine korda ja mõnes teises kohas, kui viibid ise siin ja praegu Stjärnsbergis.*
- „Ma luban sulle, Pierre,“ lausus ta valjusti iseendale, „et ma maksan selles eest kätte, seda nad veel näevad. Aga täpselt nii, nagu sinu siin olles, mõtlen ma esmalt hoolega järele, et ma ei teeks midagi nii rumalat, nagu ma just praegu teha tahaksin. Aga ma vannun, Pierre, et ma maksan selle eest kätte. Vannun.“

Antud komplekti juures võtan aluseks salajase kätte maksmise ning varjatud näo. Bänneri omadustest kasutan selleks valguse läbi laskmist, läbinähtavust. Viha Nõukogu

vastu ning kurbus, et Erik ei suutnud oma sõpra kaitsta, muutsid ta sõjakas ja otsustuskindlaks. Seda sümboliseerib mööda jalga üles poole kasvav motiiv, mis jõuab mööda selga varjatud näoni. Bännerist kuumtöödeldud voldid muudavad komplekti ühelt poolt sõjakaks ja samas salapäraseks.

Tabelis toon täpsemalt välja tekstiga seonduvad märksõnad, mis on aluseks kollektsiooni komplekti märksõnade valikul. Komplekti jaoks valitud sõnad on inspiratsiooniks visandite loomisel (Tabel 4).

Tabel 4. Lõputöö autori valitud tekstiga seonduvad ning kavandamisel aluseks võetud märksõnad komplekti „Kättemaks“ juures

Tekstiga seonduvad märksõnad	Märksõnad komplekti jaoks
- vaimne terror, vaimselt kokku varisemine - kavalus, pulbitsev viha - sõbra eest kätte maksmine - salaja – käsi väriseb, süda peksab	- kindlad jõulised jooned, sõjakus, otsustuskindlus - varjatus - bänneriga kaetud nägu - bänner paistab läbi, laseb valgust läbi - bännerit saab kuumutades vormida

2.7 Vabanemine

Erik lõpetas väga heade õpitulemustega põhikooli, ainult käitumishinne oli D. Ta oli vaba. Stjärnsberg pidi jääma selja taha, seda ei olnud tema jaoks enam olemas. Koju jõudes oli ta õnnelik, kuniks isa talle juba esimesel õhtul peale õhtusööki peksa anda tahtis kehva käitumishinde ja vastu haukumise eest. Sel hetkel tegi Erik otsustava sammu ning astus isale vastu nii, et see ka päriselt mehele mõjus ning ta kartma hakkas. Erik oli ennast nõiaringist välja murdnud.

Märkmed tekstiraamatust ja romaanist:

- Aga nemad ei teadnud, et nüüd oli lool lõpp. Sellel oli lõpp ja see ei pidanud enam iial korduma. See kõik kuulus ühte teise maailma, ja Stjärnsbergi polnud enam olemas.
- Ta oli nüüd vaba, keegi ei teadnud, kes ta niisugune on, ja sellepärast polnud ka mingit vägivalda alles. Nüüd oli lõpp, viimaks ometi oli lõpp käes ja ta ise oli vaba ning õnnelik.
- ERIK: See ei olnud võit... Ma ei tea, ma vist... üritasin katkestada vägivallaringi. Kui keegi, kas või üks inimene, loobub vägivallast, siis ring katkeb.

- ERIK: Kuula nüüd mind, paps. Sa oled kehastunud kurjus ja sinusugused tuleb ära hävitada. Ja sa karjud ja sa ulud, kuni sa ei ole midagi rohkemat kui see valu, mida ma sulle teen. Kuni sa ei ole midagi muud, kui ainult valu. Üleni.

Antud komplekti juures võtan aluseks vabanemise ja sellega kaasneva kergustunde. Kõik halb jääb minevikku, selja taha. Erik on pääsenud „ahelatest“. Seda sümboliseerib harutatud bännnerist kimono selg. Selleks, et bännnerist tekiksid ribad, tuleb bännneri koe- ja lõimematerjali koos hoidnud peenikest võrku lõhkuda. Erik astub vägivallaringist välja, ta katkestab selle. Seda sümboliseerib seljalt välja lõigatud ring – bännneri jäikus võimaldab kuju hoidma jääda, mis tavakanga puhul ei oleks võimalik.

Tabelis toon täpsemalt välja tekstiga seonduvad märksõnad, mis on aluseks kollektsiooni komplekti märksõnade valikul. Komplekti jaoks valitud sõnad on inspiratsiooniks visandite loomisel (Tabel 5).

Tabel 5. Lõputöö autori valitud tekstiga seonduvad ning kavandamisel aluseks võetud märksõnad komplekti „Vabanemine“ juures

Tekstiga seonduvad märksõnad	Märksõnad komplekti jaoks
- koolist pääsemine - kool ja vägivald jäävad seljataha - lootus helgele tulevikule - vastuhakk isale, keeldumine peksust, isa ähvardamine - vägivallaringist välja astumine	- kerge, puhas, habras - vaba langemine - kõik jääb seljataha - vägivallaringist välja astumine – bännnerist saab kujundeid välja lõigata, jääb vormi hoidma

3 MOEKOLLEKTSIOONI TEOSTAMINE

Selles peatükis kajastan praktilise osa valmimist. Kirjeldan visandite loomise protsessi ning toon välja põhimõtted, millest lähtusin. Kajastan tööportsessi, mis järgnes visandite loomisele ehk mannekeenil katsetuste tegemist. Räägin lähemalt lõigetest ning millest lähtusin, kui bännerist kollektsiooni osasid välja hakkasin lõikama. Viimases alapeatükis kirjeldan õmblusprotsessi.

3.1 Visandite loomine ja töö mannekeenil

Visandite loomise protsess algas romaanist, lavastusest ja tekstiraamatust välja nopitud märksõnade analüüsiga. Märkmete alusel jagasin loo viieks eriilmeliseks osaks – LAPSPÕLV ehk PAPS, LOOTUS ja PETTUMUS, KEHASTUNUD KURJUS, KÄTTEMAKS, VABANEMINE. Märksõnadele lisasin kõrvale erialased omadussõnad, mis andsid aluse kujundite ja vormide valikule. Visandeid luues võtsin aluseks materjali omadused. Eesmärgiks on näidata bänneriga töötamise mitmekülgseid võimalusi. Iga komplekti juures on siht kasutada ühte põhiomadust ning seda kombineerida teistega.

Kollektsiooni jaoks on vaja ka teist materjali – selleks valisin musta linase ja puuvilla seguse kanga. See sümboliseerib puhast inimest, mida kurjuse olemus muutma hakkab. Must värv sümboliseerib teema tumedust ja sügavust. Kuna soovin, et bänner oleks peamiseks loo jutustamise vahendiks, on must kangas bännerit toetavaks materjaliks ning sellest valmivad rõivad pigem lihtsalõikelised.

Visandite aluseks olid märksõnad tekstist ning nendele kõrvale lisatud omadussõnad. Eriilmelisuse lisamiseks jagasin bänneri omadused komplektide vahel ära. Lisaks lähtusin inimesest kui tervikust, sest ka vägivald on inimest kui tervikut kahjustav – pea, käed, jalad, kõht, selg, üleval, all. Komplektide ühiseks jooneks ja visandite läbivaks motiiviks on mustast kangast paelad, mis sümboliseerivad ahelaid. Vastavalt komplekti teema meeleolule on paelad seotud rohkem või vähem sõlme. Paelte asukoht ning see, kas ja kui palju on kandjal liikumismugavust, sõltuvad komplekti teemast. Romaani, tekstiraamatut ja lavastust analüüsides tekkisid mul üpris kiiresti kindlad visioonid rõivakomplektide olemusest, visandid olid esialgsed lähtepunktid edasiseks tööprotsessiks.

Peale visandite loomist, alustasin tööd mannekeenil drapeerimisega, et teada saada, kas paberile joonistatud asjad ka füüsilisel kujul toimivad. Kuna bänner oli suuruses 5x2,2m ja ma ei teadnud, kui palju materjal ma reaalselt ära kasutan, siis ei soovinud seda enne lõigata, kui kõik paigas on. Seega kasutasin vormikatsetuste jaoks paberit imiteerimaks bännerit (LISA 2). Paber sarnaneb osaliselt omaduste poolest bännerile. See andis võimaluse vaadelda, kas ja kui hästi minu esialgsed ideed toimivad. Mannekeenil töötades tegin komplektide juures muudatusi, määrasin ära detailide suurused ja pikkused, asukohad. Drapeeringute alusel lõin lõiked.

3.2 Lõiked ja paigutus bänneril

PVC bänner on küllaltki keeruline, materjal millest kantavaid rõivad õmmelda. Valisin bännerit toetvaks materjaliks musta linase ja puuvilla seguse kanga. Mustast kangast rõivaste jaoks konstrueerisin lihtsad lõiked – ilma varrukateta topp ja viltidega püksid (Foto 9). Vastavalt komplekti teemale, muutusin lõike kuju vähesel määral, et toetada erinevate komplekti sisu edasi andmist.

Foto 9. Mulaaž mustast kangast rõivaste jaoks

Bänneri juures pidasin oluliseks, et pildil olev näitleja ei oleks ära tuntav. Ainukesed kohad, mida soovisin rõhutada, olid silmade motiivid. Esimesed lõiked, mis bännerile paigutasin, olidki komplekti LAPSPÕLV ehk PAPS esi- ja tagapaneelid. Nende puhul oli oluline, et kummagi paneeli keskele jääks üks poolik silm. Teiste lõigete puhul ei olnud asukoht niivõrd oluline. Mõningate tükide juures jälgisin bänneri heleduse ja tumeduse asukohta – tumedamad osad jäid süngemate teemade jaoks ning heledamad helgematele teemadele. (Foto 10)

Foto 10. Suuremate detailide paigutus bänneril

3.3 Õmblemine

Esmalt õmblesin valmis kõigi viie komplekti jaoks topid ja püksid, et oleks olemas põhjad, millele bännerit kinnitada – peale/vahele/külge õmmelda. Vastavalt komplekti sisule muutsin toppide kuju, püksid jäid samaks (Fotod 11-14). Toppidel on seljal sissevõtted ning rinnasissevõtted on üle kantud esiosa vööjoone sissevõttesse. Kaelakaared ning

käeaugukaared on töödeldud lõikekohase kandiga. Laialõikelised püksid on kõik kummikanaliga, et oleks võimalik suuruste osas varieeruda.

Fotod 11-14. Toppide lõigete muudatused

Komplektis LAPSPÕLV ehk PAPS on bännerit kasutatud topi juures, kus see moodustab üle poole esi- ja seljaosast. Topi õmblemise juures on kasutatud tavapärasest erinevat õmblustehnoloogiat. Kuna bänner ei hargne, siis bännerist detailide servasid ei olnud vaja töödelda. Kangast detailid aga vajasid töötlemist. Tavapäraselt õmmeldakse õlad ja küljeõmblused kokku ning alles seejärel töödeldakse kaela- ja käeaugukaared. Antud topi puhul pidin esmalt töötleva kangast detailide servad ning alles seejärel sain topi kõik neli osa omavahel kokku õmmelda. Bänner on asetatud kangale ja pealt läbi õmmeldud. Pükste lõike juures muudatusi ei olnud. (LISA 3)

Komplektis LOOTUS ja PETTUMUS jäid mustast kangast lõiked samaks. Bännerit on kasutatud paremal õlal, kus see sümboliseerib lootust ning vasakul jalal, kus see sümboliseerib pettumust ja raskustunnet. Jala ümber olev detail on ruudu kujuline, sest ainuke kord, mil Erik koolis vägivalda kasutas, oli ruudus (v.a kätte makstes). Tonaalsuse poolest läheb ruut heledamast tumedamaks, mis sümboliseerib lootuse kadumist. Ruudukujulist detaili on kuumapuhuriga soojendatud – soojuse käes hakkas see sulama ja kokku tõmbuma. Lisaks kortsutasin bännerit soojas olekus ning jahtudes jäi see kuju hoidma. Bännerist detaili alaosasse on tulemasina abil augud sulatatud. Detail on kinnitatud ümber jala püksisääre külge. (LISA 4)

KEHASTUNUD KURJUSE komplektis on topi alumine serv lõigatud diagonaalseks. Nii pükstele kui ka topile on lisatud erinevas suuruses bännerist ruudukujulisi tükke, mis toovad esile bänneri erinevad omadused. Bänneri jäikus muudab nii pükste kui ka topi kuju. See sümboliseerib seda, kuidas kurjus inimese üle võtab. Antud komplekti peamine bänneri omadus on jäikus ja ruumiliste kujundite loomise võimalus ilma materjali töötlemata. Ogad kehastavad kurjust. Nii nagu kurjus hävitab inimest, lõhuvad ogad musta kangast seda läbides. (LISA 5)

Komplekti KÄTTEMAKS puhul on topi põhilõikel seljale lõigatud kolmnurk, mis sümboliseerib otsustuskindlust. Triikraua abil kuumtöödeldud bännerist voldid kasvavad mööda püksisäärt üles poole üle selja kuni näoni. Nägu on varjatud, sest ka Erik maksis Nõukogule kätte maski taha peidetuna. Voltidest detailid mõjuvad sõjakalt ja samas salapäraselt. Detailid on ükshaaval triikraua abil kuumtöödeldud ning õmmeldud mustast kangast rõivaste külge. (LISA 6)

Komplekt VABANEMINE on kerguse sümbol. Topi esiosa on mustast kangast, seljaosa on bännerist. Topi küljed on avatud – esiosa on paelte abil seotav ümber keha,

seljaosa ripub lahtiselt. Selja detaili keskelt on välja lõigatud ring, mis sümboliseerib Eriku vägivallaringist välja astumist. Esialgselt katab topi selga mustast kangast kimono, mille selg on kaetud harutatud bänneriga. See sümboliseerib vabadust, haprust ning Stjärnsbergi ja vägivalla selja taha jätmist. Moeshowl paljastab modell topi selja keset laval olemist, et rõhutada vägivallaringist välja astumist. (LISA 7)

Bänner on küllaltki keeruline materjal, millega rõivadisainis töötada. Romaani lugedes ning lavastust vaadates tekkisid mul üsna kiiresti visioonid, milline võiks kollektsioon välja näha. Juba paberiga mannekeenil drapeerides tekkisid vormides muudatused. Peale drapeerimist arvasin, et kõik on paigas ning saan komplektid valmis õmmelda. Bänneriga töötades tuli aga jooksvalt muudatusi teha, sest ilmnes mitmeid probleemseid kohti, mis katsetuste ajal välja ei tulnud. Bänneriga töötamine nõuab aega ja korduvalt ümber tegemist, et rõivad jääksid ilusti istuma. Eksperimentaalses moekollektsioonis kasutatud elemendid vajavad läbimõtlemist ning püsivust, et reaalsuses need ka toimiks.

KOKKUVÕTE

Lõputöö raames valmis viieosaline eksperimentaalne moekollektsioon „ütle.mata“. See on uurimus, kuidas läbi materjali edasi anda konkreetset lugu. Kollektsiooni aluseks on Jan Guillou poolautobiograafiline noorteromaan „Kurjus“ ning samal teosel põhinev Endla teatri lavastus „Kurjus“. Peamiseks loo edasi andmise materjaliks on antud lavastuse PVC bänner.

Tööprotsessi käigus lugesin läbi romaani, tekstiraamatu ning käisin lavastust kaks korda vaatamas. Kõiki allikaid analüüsisin ning panin enda jaoks kirja olulised laused, lõigud, märksõnad. Märksõnade põhjal jagasin loo viieks eriilmeliseks osaks – LAPSPÕLV ehk PAPS, LOOTUS ja PETTUMUS, KEHASTUNUD KURJUS, KÄTTEMAKS, VABANEMINE. Saadud osad tõlkisin kujundikeelde, mis olid sisendiks rõivavormide loomisel.

„Kurjus“ on lugu 14-aastasest Erikust, kes soovib oma elus aset leidvast vägivallaringist välja astuda. Ta on pidanud kogema vägivalda juba lapsest saadik, sest tema sadistist isa peksis teda süsteemselt iga kodus leiduva esemega. Uude kooli minnes, loodab ta uuele elule, kus minevik ja vägivalda jäävad seljataha. Erik peab aga pettuma, sest uues koolis võtab teda gümnasistide ja Nõukogu poolt vastu „seltsimehelik“ kasvatus, mis tähendab reegleid, areste, karitustöid, mõnitamist, julmust, vaimset ja füüsilist vägivalda ning muud taolist. Valitud viis osa kajastavadki loo peategelase elu lapsepõlvest kuni põhikooli lõpetamiseni. Tegu on küll vägivallavastase teosega, kui selle välja toomiseks esineb loos võigast vägivalda. Minu eesmärgiks oli läbi materjali edasi anda lugu ilma, et ühegi komplekti aluseks oleks konkreetne vägivaldajuhtum.

Kui mulle ühe etenduse järgselt lavale „Kurjuse“ PVC bänner saadeti, tekkis mul küsimus, kuidas saaksin antud materjali oma loomingus kasutada. Eriti huvitas mind rõivaloome. Materjalil on kindlad omadused, mis seavad osaliselt piire ja samas loovad uusi võimalusi, mida tavakangaste puhul ei ole. Töö käigus uurisin, millised omadused on PVC bänneril ning kuidas on antud omadusi võimalik kasutada rõivadisainis. Lõputöös on välja toodud, millised katsetusi bänneriga tegin ning milliseid omadusi kasutan komplektide loomise juures. Kollektsiooni eesmärgiks oli välja tuua bänneri mitmekülgseid kasutusvõimalusi. Seega jagasin omadused komplektide vahel ära – igas komplektis on kasutusel üks põhiomadus, mida on kombineeritud teiste omadustega. Komplekti „Lapspõlv ehk paps“ juures on kasutatud omadusena bänneri kujundust ehk trükitud fotot.

Reklaambänneril on näitleja lapsepõlve pilt. Soovisin, et näitleja ei oleks ära tuntav, et kollketsiooni ei hakataks seostama antud näitlejaga, kes Endla teatri lavastuses Erikut mängis. See on ainuke komplekt, mille puhul kasutasin trükitud fotot ning sellel olevad silmi. Ülejäänud komplektide juures pöörasin rohkem tähelepanu kujunduse heledumedusele – heledamad toonid helgemate teemade jaoks ja tumedamad toonid sügavamate teemade jaoks. Komplektis „Lootus ja pettumus“ andsin raskuse tunnet edasi bänneri sulatamisega. Materjali õrnalt kuumutades hakkab see sulama ja kokku tõmbuma, soojas oleks on võimalik seda näiteks kortsutades vormida ning jahtudes jääb materjal kuju hoidma. Kui bännerit ühe koha pealt pikemalt kuumutada, sulavad materjali augud. See sümboliseerib ajaga kasvavat raskustunnet ning viha. Komplekti „Kehastunud kurjus“ peamiseks kasutatavaks omaduseks on materjali jäikus ning võimalus luua sellest ruumilisi kujundeid ilma, et seda töötlemata peaks. Kurjus on terav ja ohtlik, kujundikeeles tähendab see ogasid. Tihti muudab kurjus inimest kellekski, kes ta ei ole – seda sümboliseerivad erinevas suuruses bänneri tükid, mis võtavad kangast üle. Nende jäikus muudab rõivaste vormi. Komplektis „Kättemaks“ rõhutan bänneri läbinähtavuse omadust, sest ka Erik maksis teistele kätte maski taha peidetuna. Komplekt „Vabanemine“ räägib sellest, kuidas kool, vägivald ning paps jäävad seljataha, kuidas Erik astub välja vägivallaringist. Seda kergust sümboliseerib harutatud bännerist kimono selg ning topi seljaosalt välja lõigatud ring. Omadustest on kasutatud bänneri harutamist ning võimalust, et erinevalt tavakangast jääb bänner vormi hoidma ning tänu sellele on võimalik materjalist kujundeid välja lõigata.

Viimases peatükis kirjeldan põgusalt tööd visanditega. Kajastan töö protsessis mannekeenil ehk drapeerimist paberiga ning annan ülevaate kollektsiooni õmblemisest.

Valminud eksperimentaalse moekollektsiooniga osalen 2026. aastal Mood-Performance-Tants moeetendusel Jaani kirikus 11. juunil.

SUMMARY

As part of my graduation project, I created a five-piece experimental fashion collection titled “*ütle.mata*” (“unspoken”). The collection explores how a specific story can be conveyed through material. It is based on the semi-autobiographical young adult novel *Evil* by Jan Guillou and the stage production of the same work at Endla Theatre. The primary storytelling material used in the collection is the PVC banner from that production.

During the working process, I read the novel and the script book and attended the performance twice. I analyzed all of the source material and noted down important sentences, passages, and keywords. Based on these keywords, I divided the story into five distinct parts — CHILDHOOD or DAD, HOPE and DISAPPOINTMENT, EMBODIED EVIL, REVENGE, and LIBERATION. These sections were then translated into visual language, which served as the foundation for creating the garment forms.

Evil tells the story of 14-year-old Erik, who wants to escape the cycle of violence that dominates his life. Since childhood, he has suffered abuse from his sadistic father, who systematically beat him with any object found at home. When Erik transfers to a new school, he hopes for a fresh start where the past and violence can be left behind. However, he is disappointed, as the senior students and the Council greet him with “comradely” discipline, involving rules, detentions, punishment duties, humiliation, cruelty, psychological and physical violence, and similar forms of oppression. The five selected parts reflect the protagonist’s journey from childhood to graduating middle school. Although the work is fundamentally against violence, it portrays brutal violence in order to expose it. My goal was to convey the story through material without basing any outfit on a specific act of violence.

After one performance, the PVC banner from *Evil* was sent to me on stage, which made me wonder how I could incorporate this material into my own creative work. I became especially interested in using it in fashion design. The material has specific properties that both impose limitations and create possibilities unavailable in conventional fabrics. During the project, I explored the characteristics of PVC banner material and how these properties could be applied in garment design. In the thesis, I describe the experiments I conducted with the banner and explain which properties I used in creating the outfits. I also document the process through sketches, draping on a mannequin, and the sewing of the collection.

The completed experimental fashion collection will be presented at the 2026 Mood-Performance-Tants fashion performance show at Jaani Church on June 11.

KASUTATUD ALLIKAD

Facebook. (2024). *Eesti Noorsooteater – teatri kassapoes on maandunud meie bännerkottide uus kollketisoon.*

<https://www.facebook.com/EestiNoorsooteater/posts/teatri-kassapoes-on-maandunud-meie-b%C3%A4nnerkottide-uus-kollektsioonseekord-on-loks/987489846744504/>

(vaadatud 24.05.2026)

Endla Teater. (2023) Tekstiraamat *Kurjus*

Guillou, J. (2000) *Kurjus*. Tallinn, Avita

Metroprint. (2018). *PVC võrk.*

<https://metroprint-media.com/tooted/pvc-vork> (vaadatud 24.05.2026)

PÖFF30. (2025). *Disain, mis sünnib festivalist: Reet Aus ja Comdecor loovad PÖFFi innovaatilise kollektsiooni.*

<https://poff.ee/uudis/disain-mis-sunnib-festivalist-reet-aus-ja-comdecor-loovad-poffi-innovaatilise-kollektsiooni/> (vaadatud 24.05.2026)

Sova, A-L. (2023) Kavaleht *Kurjus*.

https://media.voog.com/0000/0041/3004/files/endla_kurjus_kavasisu_kodulehele.pdf

(vaadatud 24.05.2026)

LISA 1. Märkmed tekstiraamatust ja noorteromaanist

Kõik tekstiraamatu märkmed on võetud Endla teatri lavastuse „Kurjus“ tekstiraamatust, dramatiseerijad Anne-Ly Sova ja Laura Jaanhold. (Endla Teater, 2023)

Kõik märkmed romaanist on võetud Jan Guillou poolautobiograafilisest noorteromaanist „Kurjus“. Kõik autoriõigused kuuluvad teose autorile. (Guillou, 2000)

Tekstiraamat

- Kui paps peksmise lõpetas, sirutas ta mulle käe: „Jälle sõbrad?“ Kui ma kätlemisest keeldunud oleks, tuleks nahatäis kordamisele. „Jälle sõbrad,“ vastasin.
- Kõigest paarkümmend sekundit ja siis on kõik möödas. Ja ma pääsen nutmisest – nuttu sai tagasi hoida ainult nii kaua, kui jaksasid hinge kinni hoida.
- ERIK: Mina usun, et kurjusega tuleb võidelda.
Pierre: Mina ka.
- Kas kurjus on selle inimese sees, kes kurja teeb? Või selle sees, kes kurja küll ära kannatab, aga siis veel kurjemalt kätte maksab?
- EMA: Ma ei teadnud ikka veel, et ma abiellusin sadistiga!
Aga vähehaaval...esmaltselt väiksed asjad...vastu näppe löömine, müksud, kähmlemine. Siis tülid, kingalusikas, riidehari, piits...“Distsipliin.“
EMA: ja siis ühel hetkel olid sina ka ise lööma hakanud. Ma ju nägin neid marrastusi su sõrmenukkidel, kui sa mul lauda katta aitasid. /.../ Ja pesin pärast su haavu.
- ERIK: Ema rääkis ja ma tundsin, kuidas see lootusetuse tunne, mis mind koju tulles ümbritses, hakkas kaduma, kuidas midagi mu sees muutus.
Seal oleksin ma uus inimene, seal ootaks mind uus elu.
- ERIK: „Ma jälestan vägivalda kõigis tema avaldumisvormides.“ kuulsin end talle ütlevat ja tajusin, kuidas need sõnad jäid otsekui teesklusest krigisedes õhku rippuma. Kas see pole silmakirjalik? Sest just vägivald oli ju põhjus, miks ma olin siin, kus ma olin.
/.../ vabadusele lähemale, minevikust eemale. Ma uskusin, et võin tõesti õnnelik olla. Mind ootas uus elu.
- ERIK: See kõik paistis olevat peaaegu liiga hea selleks, et olla tõsi!
PIERRE: See kõik oligi liiga hea, et olla tõsi. Ma vihkasin peaaegu iga hetke, mis ma Stjärnsbergis veetsin!
- ERIK: Õhk oli pingest paks. Juba! Peas jooksid jälle pildid sellest, kuidas kõige efektiivsemalt kõik viis kutti kahhelplaatidele selili saada. Proovisin enesevalitsust tagasi saada.
- /.../ kus ma ujusin selleks, et mitte mõelda papsile, et olla kuskil ilma olemata.

- Ei mingit kampa, ei mingit papsi, ei mingit vägivalda, isegi mitte kaklevaid õpetajaid. Ma ei pidanud enam kaklema, valged armid, mis mu sõrmenukke katsid, olid vaid mineviku märgid. Ma olin uus inimene, mul oli uus elu.
- ERIK: Vägivallaga pidi ju lõpp olema, ometi tundus see nüüd jälle ainus lihtne pääsetee.
- PIERRE: Ja miks sa siis ei karda?
ERIK: Sest paps on mind väiksest saati peksnud.
/.../ Vitsa ja kõike muud ka.
/.../ Aga minu papsi jaoks ei ole need asjad ainult tavalised asjad. Tema jaoks on need potentsiaalsed relvad. Ja ta oskab neid kasutada. Lamp ei ole lihtsalt lamp, selle juhe on tõhus peksuvahend... Ja ta peksabki. Tal on süsteem. Kõigepealt annab näiteks lahtise käega õhtusöögilauas. Ja siis valib relva ning määrab hoopide arvu. Ja peksab alles pärast sööki. Kõige eest. Kui ma valesti istun, valesti vaatan, liiga rõõmus olen, liiga vaikne olen. Valesti süüa või vale raamatut loen, vennaga ei mängi, või mängin, misiganes.
PIERRE: Aga su ema?
ERIK: Tema ei peksa.
PIERRE: Mis tema siis teeb, kui isa sind lööb?
ERIK: Ema nähes ta ei löö. Ta viib mu teise tuppa. Ema ei tohi sinna tulla. Ta jääb kööki. Teeb kohvi. Mõnikord mängib klaverit. Või nutab.
PIERRE: Miks ta midagi ei tee?
ERIK: Ma ei tea. Kardab. Ja noh, ta teeb, ta ravib mu haavu.
- ERIK: Aga ma ei taha enam ise lüüa, ma ei taha, et mind jälle sellesse ringi sunnitakse, kus ma pean kogu aeg vastu lööma.
- ERIK: Mis sa öelda tahad, et ongi õige vastu lüüa?
PIERRE: Ei. Ma tahaks lüüa, aga ma ei pea seda õigeks. Nende vastu peab võitlema, muidugi. See süsteem on julm ja alatu ja kui me täiskasvanuks saame, hakkame ilmselt mõlemad seesuguste vastu võitlema, aga – võib-olla teiste vahenditega?
ERIK: Teiste vahenditega? Sa usud, et neile saab ilma vägivallata vastu hakata?
PIERRE: Usun küll.
- PIERRE: ...see on täiesti haige, mis su isa...teinud on. See ei ole normaalne. Ma ei oska... midagi öelda.
Kõigest saab vaenlane. Iga ese võib haiget teha.
Aga...mõnikord ma mõtlen, et probleem ei ole aatompomm, probleem on inimese süda.
- Ruut. See oli viis korda kuus meetrit läbimõõduga kõva ja krobeline betoonist plaat, lahtiste betoonterakestega kaetud.
- ERIK: Nii et nüüd ma pidin ikkagi kaklema. Ja mitte niisama natuke, vaid täie jõuga. Ja kas polnud see siiski ka minu õigus? Ma ei läinud mitte näitama, et kannatan peksu välja. Ma läksin sinna õigluse eest võitlema.
- ERIK: Mõtlesin, et järelikult tuleb hirmu peale mängida.

„Kui ma tahan, et see jääks viimaseks korra, siis tuleb psühholoogiat kasutada.“
„Hea, et sa juba põlvili oled. Rooma nüüd välja, enne kui midagi veel halvemat juhtub.“

„Rooma! Kuuled? Rooma välja!“

„See teeb haiget, väga palju haiget. Lõpuks halvab see valu su keha nii, et sa ei suuda millestki muust mõelda. Sinust saabki üleni valu.“

Ma ei taha teda lüüa, kurat küll. Ma pean ta siit ilma peksmiseta välja saama.

- PIERRE: Ma ei saa aru, kuidas võib sellisel viisil teisi inimesi peksta. Niisuguse arvestusega, peaaegu intelligentselt.

ERIK: Ma ei ole mingi sadist, Pierre. Aga mida ma oleksin siis pidanud tegema?

Nii et vägivalda võib kasutada vägivallast pääsemiseks. Ja mõnikord on see ainuke viis.

Sellepärast ma teangi, et selliste inimeste vastu tuleb võidelda. Nagu paps. Nõukogu.

PIERRE: Aga kuidas? Õpetad meid kõiki kaklema? Veresaun? See ei töötaks. Peab leiduma mingi parem moodus, mingi intellektuaalne viis vastu panna selle asemel, et teisi inimesi peksta.

- PIERRE: Nüüd oli tal koolis täielik võim ja see tähendas sõda.
- ERIK: Kaks neljateistaastast poissi, lapsed, pimedas toas, hirm südames värisemas. ...mõistus kinnitas, et alistumine on vajalik ja tunded väitsid, et see on võimatu.
- ERIK: Aga ma olin võitnud. Ma võitsin pilkega, võitsin ilma ühtegi lööki andmata. Võitsin sõnadega... Ma olin võitnud!
- ERIK: Mu jalgade ja käte ümber seoti nõõrid, need tõmmati üle maasse taotud kiilude ja veeti pingule nii, et ma lamasin ristikujulisena maapinnal.
/.../ Siis jäi vaikseks, kõik olid ära läinud.

Ma ei tea, kaua ma seal lebasin. Võib-olla tunni, võib-olla viis minutit. Mu keha lõdises ja vappus, aga samal ajal kui külm kehasse tungima hakkas, algas ka mõtete selginemine. Nägin tähti, karge ilmaga olid need hästi näha, Linnutee kumas ja ma kujutlesin, kuidas ma tähed laiali puhusin nagu ükskord ammu kodus. Ilus oli. Ema mängitud Chopin kumises taustal ja korraga tundus, et võin rahulikult magama jääda, puhata. Hakkas soe, hing täitus mingi seletamatu rahu ja kergusega.

PIERRE: Me olime jõudnud punkti, kus samamoodi edasi minna oleks olnud mõeldamatu.

- ERIK: Nad ei jäta järele, Pierre. Sa räägid ikka, et intellekt peab saavutama võidu jõhkru üle, aga ma ei tea tegelikult, mida mõelda intellekti ja mida jõhkru all.

PIERRE: Sina tead oma eelneva elu ja papsi tõttu, kuidas Gustaf kokku variseb, kui ta midagi niisugust läbi teeb... Sa ei kasutanud vägivalda, vähemalt mitte füüsiliselt. See on intellektuaalsuse võit jõhkru ja kurjuse üle.

ERIK: Aga mis siis, kui nemad on oma õiguses sama veendunud? Maailm on täis inimesi, kes arvavad valesti, aga on oma veendumuses kaljukindlad. Nagu mu paps on kaljukindalt veendunud, et kui ta mu selja veriseks peksab, olen parem inimene. Palju keerulisem küsimus on hoopis see, miks on mu paps või Silverhielm sellised nagu nad on? Kust see tuleb?

- PIERRE: Miks ma peaksin kuulama sinusuguse elaja sõna?
- ERIK: Nemad on valmis kaaluma Pierre'i piinamise lõpetamist, kui mina hakkam reeglitele alluma.
- PIERRE: ...Ma ei pidanud enam vastu... Ära mõtle, et ma olen arg. Ma üritasin senikaua, kuni suutsin.
ERIK:.. Ma ei olnud suutnud oma parimat sõpra kaitsta, olin lasknud teda alandada ja peksta ja mitte tema eest välja astunud. Ma olin läbi kukkunud.
- ERIK:...10000? Kas see on kõik, mis sa väärt oled? Ja sinu au? Kus see au oli, kui te Pierre'i piinasite? Või kui sa mind näkku peksid, kui mul polnud õigust ennast kaitsta... Ma ei lõpetanud enne, kui Silverhielm mu jalge ees röötsakil maas oksendas. Siis haarasin ma ta juustest, tõmbasin ta pea okseloigust välja ja vaatasin talle silma: „Kas sa päriselt arvasid, et ma tapan su ära? Ma ei ole selline nagu sina, Silverhielm. Ma ei ole sinusugune.“
- ERIK: See ei olnud võit... Ma ei tea, ma vist... üritasin katkestada vägivallaringi. Kui keegi, kas või üks inimene, loobub vägivallast, siis ring katkeb.
- ERIK: Ma õppisin löökide eest kõrvale põikama enne kui lugema. Ma olin laps, ma tahtsin sülle, sina andsid mulle peksa.
ISA: Pane nüüd tähele, väike sitt. Praegu oled sa oma vastu haukumisega ära teeninud 60, kui sa jätkad, saad teist samapalju otsa. Sa arvad, et võid tulla mind õpetama? Kes sa oled selline, raisk? Mittekeegi, kuueteistaastane tatt, sellisel tulebki mõistus perest pähe taguda! Nii kaua taguda, kuni selge on!... Ja sina, kuradi sitt, tuled mulle vägivallast rääkima! Uluma, et kallistusi on vähe! Vähe oled peksa saanud, sõbrake! Kurat, sa pole elu näinud veel, raisk!
ERIK: Kuula nüüd mind, paps. Sa oled kehastunud kurjus ja sinusugused tuleb ära hävitada.
/.../ Ja sa karjud ja sa ulud, kuni sa ei ole midagi rohkemat kui see valu, mida ma sulle teen. Kuni sa ei ole midagi muud, kui ainult valu. Üleni.

Romaan

- Löök tuli kõrgele põsesarna pihta. Täpselt nõnda ta oligi arvestanud, kui pööras pea poolviltu ülespoole just samal hetkel, mil paps hoobi andis.
- Teel magamistuppa hingas ta sügavate tõmmetega. Ta pigistas juba lahtiste laugude taga silmi kinni. Kuulis vaevalt papsi käsku püksid alla lasta ja kummarduda. Lülitas end siis maailmast välja ja tõmbas sügavalt hinge. Pärast seda jäi järele ainult vihkamise sinine leek kaugel pimeduse.
- Ta ei mõelnud enam midagi, ta karjus iga hoobi juures. Iga hoop oli just nagu elektrilöök, mis läbistas ta pead oimust oimuni. Kui ristluud olid töödeldud, asus paps sihtima vasakut tuharat. Erik oli hakanud väänlema hoopide alla, mis enam ei tabanud soovitud täpsusega. Ta püüdis ennast kätega kaitsta, kuid siis hakkas paps näkku sihtima, ja kui ta näo kätega kattis, lõi paps kehasse.
Nutt oli punane ja alandav. See oli täielik vastanud sinisele leegile. Nutt oli lõõmavalt metsik, see hõivas teadvuse ja süvendas valu sedavõrd, et kuskil jäi teadvus toppama; see oli alateadvuse tahtmatu püüd asja leevendada. Aga ta nuttis ka iseenda nutu pärast, selle pärast, et ei suutnud vastu panna kuradi neetud vanameheraisale verise vihiseva koerapiitsaga.
Mingil moel jõudis see kummatigi lõpule. Valu keskel tundus, et see ei lõppe iial, et leevendus ei tule kunagi, nii kujutatakse endale ette põrgut. Kuid ometi jõudis see lõpule.
Kõigepealt märkas ta vaikust. Sest pärast seda, kui ta kopsud olid viimaseks nuuksekrambiks kokku tõmbunud, suutis ta äkitselt jälle rahulikult hingata ja kõik oli vaikne. Ristluud, tuharad ja reite tagaküljed hõõgusid. Ta teadis, et on igal juhul vorbiline. Piits tabas iga kord küllalt suure jõuga selleks, et igast hoobist jääks punetav vorp. Nahk paisus punase verevöödi kohal. Kui sellesse mulku ei tekkinud, imbus veri kehasse tagasi, jättes endast maha sinkjasroheline triibu, mis jäi püsima mitmeks nädalaks.
- „Sa oled k e h a s t u n u d k u r j u s, sinusugused tuleb ä r a h ä v i t a d a!“ möirgas direktor.
- Keegi ei pidanud temast midagi teadma ning ta ei pidanud kunagi ühtegi klassivenda lööma. Kuna nad temast midagi ei tea, pole tal enam kunagi vajadust kakelda, selleks ei pidanud enam ilmaski põhjust olema.
- Ta oli Erik, kooli ujumismeeskonna liige. Ainult seda. Ei mingit kampa, ei mingit vägivalda, isegi mitte kaklevaid õpetajaid. Ta oli ujuja Erik, ja ainult see ning homme on ta jooksja Erik ning pärast seda on ta ainult jooksja ja ujuja, keegi ei tea midagi muud, nagu keegi ei avasta ka arme, valgeid arme ta sõrmenukkidel.
- „Kurat küll!“ hüüdis ta ja virutas naelkinga vastu seinat. „Kurat küll, nüüd olen ma jälle sees nagu neetud! Ma ei taha kakelda, ei taha, ma olen sellest väsinud!“
- Ma ei tohi talle virutada, ma ei tohi talle virutada, mõtles ta, suutmata seejuures loobuda tahtmatust vastase hindamisest tema kaalu, haardeulatuse ja käsivate ning

vahelihase piirkonna lihastiku põhjal. See peaks olema kerge, tundus talle, kuid see oleks katastroof.

- *See on täiesti neetud lugu, Pierre, seda see on. Ma vandusin siia tulles, et ma püüan vältida tülisid. Sa ei tea seda ja mina ka ei tea, kas mul kunagi tuleb tahtmist sulle sellest rääkida, aga mul oli mu vanas kooli ülearu palju tülisid. Mina ei ole niisugune nagu sina, meie sinuga oleme erinevad. Ma räägin sulle, ainult sa pead lubama, et ei räägi kellelegi teisele edasi. Ma oskan kakelda. Ja ma ei mõtle selle all, et ma oskan pisut kakelda, ma võin kakelda nii, nagu sa ei oska ettegi kujutada. Ei, ära arva, et see on hooplemine, ma polegi selle üle nii väga uhke, nagu sa vahest arvad. Asi on nii, et ma olen kogu oma elu aina kakelnud, kakelnud ja kakelnud, vähemasti niikaua, kui ise mäletan. Ja kui sa seda oled teinud, siis tead paremini kui keegi teine, et sellel ei tule kunagi lõppu. /.../ Ma ei karda peksu nagu sina, ma võin taluda palju peksu, palju enam kui teised. Aga ma kardan seda, et mind sunnitakse jälle sellesse ringi, kus ma pean kogu aeg vastu lööma. Mingit pidi olen ma sinu moodi, ma usun samuti, et kõige tähtsam maailmas on see töö, mida peaga tehakse, ning et peks on ainult kahjulik, ma usun, et sellega tehakse kahju iseendale. On ju enesestmõistetav, et tehakse kahju ka teistele, aga katkine huul paraneb ja sinikas silma all läheb üle. Kuid sel moel ei saa endale kunagi sõpru, ja see on kahjuks sulle endale, kõik on sinu ees arad ja valelikud.*
- „Ma võin nad nii hullusti ära ilustada, et pealtvaatajad hakkavad peaaegu öökima. See tähendab, kui ma võidan. Kui ma kaotan, on nad sunnitud mind peksma senikaua, kuni ma enam ennast liigutada ei suuda. Valuga on asjad kaksipidi, üks on loomulikult see, et see teeb haiget. Aga teine asi on hirm. Sellest tean ma rohkem kui need sellid, kellega mul tuleb kakelda.“
- *Aga Pierre, sa paistad arvavat, nagu oleksin ma mingi sadist. Ära seda arva, minu meelset pole kuigi lõbus teisi poisse niiviisi peksta, et neile jäävad sellest eluajaks märgid näkku. Kui ma siia kooli tulin, olin ma küllalt rumal selleks, et uskuda, nagu oleksin ma kakelnud viimast korda elus, noh, vahest mitte küll päris viimast korda, aga ikkagi. Siis aga läks nagu läks. /.../ Peale selle on olemas veel üks asi, mida sa võib-olla õigesti ei mõista, kuna sa tead vägivallast nii vähe. Isegi nõukate jaoks ei ole asi niisama lihtne, kui see ka neile lubatud on. See, mida nad ruudus nägid, istub neil peas. See on sama, nagu sa kujutaksid ette, et võid piitsutada ketis olevat koera. Sa võid seda loomulikult teha senikaua, kui ta ketis on, aga mis saab siis, kui ta ennast lahti kisub? Saad aru, mida ma mõtlen, vägivald istub inimestel peas ja mitte niipalju rusikates, nagu sa arvad. Ja kui sa teada tahad, mis ma mõtlen, siis ma ei usu, et mul tuleks lüüa enam ainsatki poissi kogu selle aja jooksul, milleks ma siia jään. Ma tahan niisama selgeks teha, et vägivalda võib kasutada vägivallast pääsemiseks. Vahel on see ainus viis.*
- Erik nägi otsekui filmis, kuidas ta tõstis labida ja virutas sellega poolviltu üle aseprefekti kõrva ja kukla. Oli samasugune tuim heli ja tunne nagu siis, kui lööd labida paksu koorega männitüve. Filmis kukkus aseprefekt tahapoole ja ühele küljele. Purunenud prillid keerlesid õhus. Haigutava haava sees välgatas valgelt

nahaalune rasvkude ja koljuluu, veri oli tugeva joana kohe purskamas; esimene veresorts puudutas maad umbes ühel ajal aseprefekti endaga.

Erik pigistas labidavart peos ja otsekui kompis pilguga enda ees. Tegelikult polnud ta ennast liigutanud, ei liikunud ükski lihas. Ta seisis täiesti vaikselt, samal ajal kui irvitavad nõukad ootasid, et ta midagi ütleks. Ta ei öelnud sõnagi, ei suutnud häält kurgust välja pressida, lõpuks nad läksid.

Erik istus maha ja sirutas käed ette, sõrmed harali. Kerge värin oli täiesti nähtav. Kas temas oli tekkinud mingi lühis? Kas ta oleks võinud seda tõepoolest teha, oli ta olnud nii lähedal inimese tapmisele puhtast idiootsusest, mis lukustused need olid seal kuskil tema enda sees, mis ei lasknud kehal järgneda, kui aju ometigi tõstis labida ja virutas täie jõuga?

- „Öö algab pärast tulede kustutamist kell pool kümme. Nad võivad tulla millal tahes kella poole kümne ja nelja vahel hommikul. Kogu Nõukogu tuleb korraga, kaksteist tükki, sul pole vähimatki võimalust.“

„Jah, see näeb üsna sünge välja küll. Mis sa arvad, mida nad teevad?“

„Ma ei taha selle peale mõeldagi.“

„Ei, aga mis sa arvad?“

„Päev otsa on ju igasugu asju kuulnud. Kardad sa?“

„Jah.“

„Isegi sina tunnistad, et sa kardad, seda poleks ma kunagi uskunud.“

„Ah, Pierre, enne võitlust kardad alati. Kas rohkem või vähem, aga peaaegu alati.“

„Jah, aga kas sul on kunagi tulnud läbi teha midagi niisugust, ma mõtlen võitlust, kus sa oled kaotajaks määratud?“

„Papsi puhul küll, nagu sa tead, aga see on hoopis teine asi. Ei, sellisel viisil küll mitte.“

- Silverhielm oli inimene ning pidi põhimõtteliselt suhtuma teistesse inimestesse kui võrdseisse, niisiis mitte söödavaisse röövlomadesse. Silverhielm polnud ju rumal, tema oli ainult julm. Üsna intelligente ja julm.

Kurjus pidi nähtavasti pesitsema ajus ja ei kuskil mujal. /.../ Silverhielm oli teadlikult ja intelligentselt kuri. Aga miks ta seda oli?

- Niisiis oli Silverhielm julm, tema oli kurjuse kehastus.

Aga m i k s ta seda oli? Kas seesuguseks sünnitakse? Või tuli see sellest, et ta oli lapsena palju peksta saanud? Polnud mingi seletus, et ta oli nii- ja nii kaua Stjärnsbergis käinud ja saanud siin keskkonnakahjustusi.

- Aga vastupanu tuli igal juhul jätkata, isegi kui asi näis peaaegu lootusetu. See oli ainus asi, mida võis kindlasti öelda. Niisugused nagu Silverhielm ei tohtinud kunagi võitu saada, ei praegu ega tulevikus, täiskasvanud peast. See lihtsalt oli nii.
- Silverhielm tõusis oma kohalt püsti.

Ka Erik tõusis püsti ja astus kaks sammu tagasi, nii et ta seisis Silverhielmi lähenedes seljaga vastu seina.

Erik pani käed selja taha ning haaras parema käega kinni vasaku käe randmest. Tuli keskenduda kolmele asjale:

Mitte kukkuda, mitte lasta ennast põrandale lüüa, tulgu mis tuleb.

Mitte vastu lüüa, tulgu mis tuleb.

Mitte nutta, mitte näidata välja valu ja jätkata pilkamist, tulgu mis tuleb.

Silverhielm jäi seisma otse tema ette. Ta nägi hüsteeriline välja ning värises kogu kehast.

/.../ Erik otsis silmsidet Silverhielmiga, keskendudes samal ajal kujutlusele papsist koerapiitsa või kingalusikaga käes, ning tundis, kuidas selja taga käehaare randmel tugevnes ja reie- ning kõhulihased järjest rohkem pingule tõmbusid. Ta pööras puusad veidi viltu, kaitsmaks ennast põlvelöögi eest alakehasse. Kui ta peaks lööma sirgetega näkku, tuleb kummarduda, muidu aga seista paigal, saagu mis saab, mõtles Erik ja kuulis neid mõtteid juba otsekui kauge kajana, nagu mõtleks neid keegi teine, kõrvaline isik.

Silverhielm hingas raskelt, kuid kõhkles ikkagi, hoolimata sellest, et tal polnud tagasiteed. Nüüd pidi ta ju lööma. Aga Erik, või too teine isik Eriku kõrval, kes vaatamängu jälgis, avastas korraga, et Silverhielm oli lähedal nutmapuhkemisele. Nüüd pidi Erik ta käima saama niisama kindlasti kui nupule vajutades. Ta pilk eksles siia ja sinna kummalegi küljele, ent kui Erik lõpuks silmsideme sai, muigas ta nii pilkavalt kui võimalik ja vajutas nupule.

/.../ Siis andis Silverhielm esimese hoobi. Erik tajus kuidas see tabab ta vasakut näopoolt ning kuulis Silverhielmi lööki sooritades häälistemas, see kõlas poolest saadik nagu tennisemängija hüüatus pallingul ja pooleldi nagu meeleheitevigin.

/.../ Nüüd hakkas Silverhielm peksma nagu hullumeelne. Ta andis vaheldumisi paremalt ja vasakult haake näkku ning iga löögi juures häälitses, see häälitsus oli segu pingutuse ängist ja meeleheitevääksust, ja mida rohkem ta lõi, seda enam ärritus.

/.../ Ning kuna ta ikka püsti seisis, kruvis Silverhielmi hirmu- ja agressioonispiraal muudkui edasi, nii et ta sai uut jõudu uute vahelduvate haakide tarvis.

- *Kurjuse vastu p e a b võitlema. Seda tuleb teha alati, ei saa öelda, et ma teen seda mõni teine korda ja mõnes teises kohas, kui viibid ise siin ja praegu Stjärnsbergis.*
- „Kurjus pole rumal, Pierre, kas sa pole seda veel selgeks saanud?“
- „Ma luban sulle, Pierre,“ lausus ta valjusti iseendale, „et ma maksan selles eest kätte, seda nad veel näevad. Aga täpselt nii, nagu sinu siin olles, mõtlen ma esmalt hoolega järele, et ma ei teeks midagi nii rumalat, nagu ma just praegu teha tahaksin. Aga ma vannun, Pierre, et ma maksan selle eest kätte. Vannun.“
- Aga nemad ei teadnud, et nüüd oli lool lõpp. Sellel oli lõpp ja see ei pidanud enam iial korduma. See kõik kuulus ühte teise maailma, ja Stjärnsbergi polnud enam olemas.
- Ta oli nüüd vaba, keegi ei teadnud, kes ta niisugune on, ja sellepärast polnud ka mingit vägivalda alles. Nüüd oli lõpp, viimaks ometi oli lõpp käes ja ta ise oli vaba ning õnnelik.

LISA 2. Paberiga katsetused mannekeenil

LISA 3. Lapsepõlv ehk paps

LISA 4. Lootus ja pettumus

LISA 5. Kehastunud kurjus

LISA 6. Kättemaks

LISA 7. Vabanemine

Lisades 3-7 kasutatud fotode autor on Egle Žukov.